

اماکن عمومی عاری از دخانیات حقی برای همه

وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی / معاونت بهداشت / دبیرخانه ستاد کشوری
کنترل دخانیات / دفتر آموزش و ارتقای سلامت / مرکز سلامت محیط و کار

مقدمه

دخانیات سالیانه موجب مرگ ۸ میلیون نفر از مردم جهان می شود که یک میلیون نفر از آنها افرادی هستند که خواسته یا ناخواسته در مواجهه با دود دست دوم مواد دخانی قرار می گیرند. کودکان و زنان بیشترین قربانیان مواجهه با دود دست دوم دخانیات هستند. تقریباً ۷۰۰ میلیون کودک در جهان در معرض دود دخانیات قرار دارند. مواجهه با دود دخانیات مهمترین عامل در ایجاد سندرم مرگ ناگهانی نوزاد است و عامل شناخته شده در بروز عفونت گوش میانی، آسم و خس خس سینه در کودکان است. بیماری‌هایی از قبیل حملات آسم، آبریزش از چشم و بینی و عفونت گوش میانی در فرزندان افراد سیگاری بیشتر است. خطر سکتة مغزی در افرادی که در مواجهه با دود دخانیات هستند به اثبات رسیده است.

و بسیار مهلك تبدیل می‌شوند. در ضمن تماس دست آلوده به مواد با دهان، در مصرف کنندگان دخانیات بیشتر است که موجب انتقال بسیاری از بیماری‌های واگیر مثل بیماری‌های روده‌ای و آنفلوآنزا و نیز بیماری کووید ۱۹ می‌شود.

به منظور حفظ سلامت عمومی و محافظت در برابر مواجهه با دود محصولات دخانی، استعمال مواد دخانی در اماکن عمومی ممنوع است.

شغلی است، می‌کاهد. با این کار می‌توان از بروز یا تشدید بسیاری از بیماری‌های شغلی مانند سرطان‌ها و بیماری‌های ریوی مرتبط با شغل تا حد زیادی پیشگیری نمود چرا که اختلاط دود دخانیات و عوامل بالقوه خطرناک در محیط کار باعث تشدید عوارض می‌شود. مصرف دخانیات به ابتلای کارگران به بیماری‌های مزمن شغلی مانند برونشیت، عفونت‌های تنفسی، بیماری‌های تخریب کننده بافت ریه و آسم شغلی، کمک کرده و پیشرفت آن را تسریع می‌کند. از سوی دیگر، در محیط‌های کاری که مواد شیمیایی بالقوه سمی و مضر در فضا وجود دارد که در اثر ترکیب با دود دخانیات و یا حرارت دیدن توسط آتش سیگار، به مواد بسیار خطرناک با اثرات ناشناخته

اقدامات موثر برای حفاظت از افراد در برابر دود دخانیات، آن‌چنان که در ماده ۸ کنوانسیون کنترل دخانیات سازمان جهانی بهداشت بیان شده است، نیاز به قدغن کردن مصرف دخانیات و دود دخانیات در یک فضا و محیط خاص دارد تا بتوان محیطی صددرصد عاری از دود داشت. هیچ سطح ایمنی برای مواجهه با دود دخانیات وجود ندارد و مفاهیمی چون حداقل میزان ایمنی برای سموم ناشی از دود دست دوم دخانیات باید مردود شناخته شوند زیرا که با یافته‌ها و شواهد علمی در تضاد هستند.

محافظت کارکنان و مراجعان در برابر دود محیطی دخانیات، از بروز عوارض این عامل خطرناک که زمینه ساز بسیاری از بیماری‌های

اماکن عمومی آلوده به دخانیات ناقل ویروس کرونا

و با توجه به تعهدات کنوانسیون کنترل دخانیات سازمان بهداشت جهانی شامل ممنوعیت مصرف همه نوع مواد دخانی، از جمله قلیان، در تمام اماکن عمومی (مانند کافه‌ها و رستوران‌ها) مورد توجه قرار گیرد. چنین ممنوعیت‌هایی می‌تواند به پیشگیری از افزایش خطر انتقال ویروس عامل ایجاد بیماری کووید ۱۹ کمک کند. کشورها باید از اجرای کامل

دود سیگار و قلیان نیز آسیب جدی به ریه‌های فرد وارد می‌کند که خود این موضوع می‌تواند در صورت ابتلا به کووید ۱۹ شدت بیماری و احتمال مرگ را افزایش دهد. کنترل مصرف دخانیات و کاهش استعمال قلیان برای کاهش خطر انتقال ویروس عامل ایجاد بیماری کووید ۱۹ مهم است. بسیار حائز اهمیت است که کنترل استعمال دخانیات به خصوص قلیان در این زمان رسماً و در یک رویکرد جامع

در اماکن و فضاهای سرپسته که مصرف مواد دخانی از جمله قلیان وجود دارد، ویروس‌های بیماری‌زا، از جمله کرونا ویروس، از طریق وسایل مشترک و هوای آلوده به راحتی منتقل می‌شوند. بنابر گزارش‌های سازمان جهانی بهداشت، ویروس کرونا می‌تواند به طور مستقیم و غیرمستقیم از افراد مبتلا به کووید ۱۹ که مصرف‌کننده دخانیات نیز هستند، به سایر افراد منتقل شود. قرار گرفتن در معرض

جهت پیشگیری از ابتلا به کووید ۱۹ از قرار گرفتن در معرض دود دخانیات خودداری کنید، رعایت آداب تنفسی، قرار نگرفتن در مکان‌هایی که مواد دخانی در آن مصرف می‌شود، تهویه مناسب هوا و حفظ فاصله ایمن با این افراد توصیه می‌شود.

نمود. با توجه به نگرانی‌های ناشی از احتمال شیوع ویروس کرونا و در اجرای قوانین ممنوعیت استعمال دخانیات در اماکن عمومی، در صورت بازگشایی این اماکن، عرضه قلیان کماکان ممنوع است و با متخلفین برخورد قاطع می‌گردد.

این ممنوعیت اطمینان حاصل کنند. در راستای سیاست‌های ستاد ملی مدیریت بیماری کرونا ویروس و در اجرای قانون جامع کنترل دخانیات، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی با حمایت دادستان کل کشور و فرهنگستان علوم پزشکی از طریق سیستم بازرسی و نظارت دانشگاه‌های علوم پزشکی سراسر کشور و با همکاری نیروی انتظامی اقدام به جلوگیری از عرضه قلیان در کلیه اماکن عمومی و مراکز تهیه و توزیع مواد غذایی

بر اساس بررسی‌های موسسه ملی تحقیقات سلامت و دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی تهران، از آنجا که سیگار و قلیان، تعداد زیادی ذرات معلق در هوا تولید می‌کنند، ممکن است در صورت مبتلا بودن فرد مصرف کننده، ویروس در هوا منتشر شود و در نتیجه عامل انتقال به اطرافیان باشد.

تعریف دود دست دوم و سوم

دود دست دوم سیگار و هر محصول دخانی، ترکیبی از ذرات و گازها است که در نتیجه مصرف دخانیات از قسمت در حال احتراق توتون و تنباکو و همچنین از دهان فرد مصرف کننده این مواد در محیط منتشر می‌شود. در هر مکانی که سیگار را روشن می‌کنیم یا بساط قلیان را راه می‌اندازیم، دود دست دوم دخانیات تولید می‌شود. این نوع دود نه تنها ناخوشایند، بلکه مرگبار است. دود دست دوم دخانیات حاوی بیش از ۷۰۰۰ ماده شیمیایی شامل آرسنیک، سیانید، ترکیبات حلقوی از جمله بنزن و انواع مواد محرک و سمی دیگر است که سبب بروز بیماری‌های حاد مانند سرطان می‌شوند. بیش از ۸۰ درصد دود دست دوم دخانیات، بی بو و غیر قابل مشاهده است و باز کردن درها و پنجره‌های خانه و خودرو، سبب از میان رفتن تاثیر مخرب این دود نمی‌شود. اما ماجرا به همین جا ختم نمی‌شود و شاید برخی گمان کنند که با دور شدن از منبع دود دخانیات و قلیان، می‌توانند از

فرد مصرف کننده مواد دخانی وجود دارد و نیز از طریق تنفس فرد مصرف کننده دخانیات در فضاهای بسته مانند محیط خانه یا محل کار پخش می‌شود و می‌تواند عامل خطری برای ابتلا به بیماری‌های مختلف از جمله آسم و سایر بیماری‌های ریوی باشد.

آسیب‌های آن فرار کنند؛ در حالی که این‌گونه نیست. ذرات مواد سمی و محرک دود دخانیات که در اصطلاح دود دست سوم گفته می‌شود، تا مدت‌ها روی پوست بدن، دیوارها، مبلمان و کف خانه، سطوح داخلی خودرو از جمله صندلی‌ها و... باقی می‌ماند. در واقع دود دست سوم، بقایای چسبناک دود تنباکو است که با باقی ماندن روی سطوح در تماس می‌تواند سموم و مواد شیمیایی خطرناک آن را به دیگران انتقال دهد. دود دست سوم دخانیات برای افراد در معرض تماس، عامل خطری جهت ابتلا به بیماری‌های مختلف از جمله آسم بوده و افراد مبتلا به این بیماری را دچار حملات حاد کند. در این حالت سمومی که بر روی لباس

با توجه به امکان انتقال ویروس کرونا از طریق دود بازدمی افراد بیمار و همچنین ماندگاری این ویروس روی سطوح، دود دست سوم دخانیات، علاوه بر خطر انتقال مواد سمی دخانیات می‌تواند عاملی برای انتقال بیماری کرونا ویروس باشد.

الزامات قانونی

بر اساس تبصره ۱ ماده ۱۳ قانون جامع کنترل و مبارزه ملی با دخانیات، استعمال دخانیات در اماکن عمومی و وسایل نقلیه عمومی ممنوع است.

طبق ماده ۱۳ این قانون، برای رعایت سلامت کارکنان در محیط کار، استعمال دخانیات در نهادهای موضوع ماده (۱۸) قانون رسیدگی به تخلفات اداری ممنوع و در صورت تخلف، چنانچه مرکب از کارکنان نهادهای مذکور باشد به حکم هیأت رسیدگی به تخلفات اداری به یکی از تنبیهات مقرر در بندهای (الف) و (ب) ماده ۹ قانون رسیدگی به تخلفات اداری و در صورت تکرار در مرتبه سوم، تنبیه مقرر در قانون برای وی در نظر گرفته خواهد شد.

با توجه به اینکه بر اساس مطالعات و مستندات علمی، هیچ سطح ایمنی برای در معرض قرار گرفتن دود دست دوم دخانیات وجود ندارد و روش‌های مهندسی نظیر استفاده از دستگاه تهویه هوا، تبادلات هوایی و استفاده از مکان‌های خاص برای مصرف‌کنندگان فرآورده‌های دخانی، حفاظتی در مقابل خطرات دود آن‌ها به وجود نمی‌آورد و حتی در نظر گرفتن اتاق‌های دود در اماکن عمومی از قبیل سالن‌های انتظار در فرودگاه‌ها و پایانه‌های مسافربری به منظور استعمال دخانیات، هیچ سطح ایمنی و حفاظتی برای افراد غیر مصرف‌کننده ایجاد

نمی‌کند. لذا طبق دستورالعمل اجرایی ماده ۸ کنوانسیون، ممنوعیت استعمال دخانیات باید در تمام مکان‌های سرپوشیده و اماکن عمومی و حتی وسایل نقلیه عمومی، تاکسی‌ها، آمبولانس‌ها و وسایل نقلیه باربری اعمال گردد.

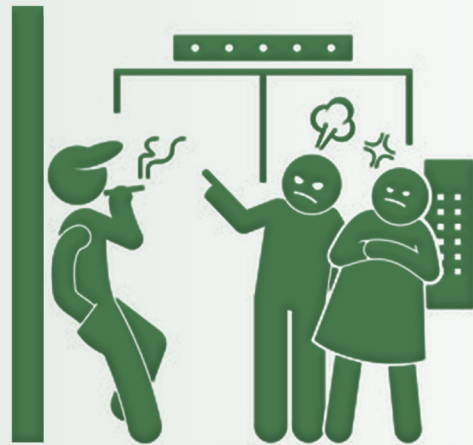
مندرجات معاهده کنوانسیون جهانی کنترل دخانیات، نه تنها اقدامات ایمنی و محافظتی را در تمام مکان‌های سرپوشیده ضروری می‌داند بلکه خواستار این محافظت در فضاهای نیمه باز و در صورت امکان، باز نیز می‌باشد.

تعریف اماکن عمومی

بر اساس بند ۸ ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی قانون جامع کنترل دخانیات، اماکن عمومی به محل‌هایی اطلاق می‌شود که محل استفاده و مراجعه عمومی مردم است؛ از قبیل اماکن متبرکه دینی، مساجد، مصلی‌ها، کارخانجات، بیمارستان‌ها، درمانگاه‌ها، مطب‌ها، سالن‌های نمایش، سینماها، فضاهای عمومی مهمان‌خانه‌ها (هتل‌ها) و مهمانسراها و میهمان‌پذیرها، خوراک‌سراها (رستوران‌ها)، قهوه‌خانه‌ها، چایخانه‌ها، کارخانجات، گنجینه‌ها (موزه‌ها)، پایانه‌های مسافربری، فروشگاه‌های بزرگ، اماکن فرهنگی و فرهنگسراها، کتابخانه‌های عمومی، اماکن ورزشی، مدارس، دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی و پژوهشی، وسایل نقلیه عمومی، مؤسسات و سازمان‌های دولتی و عمومی، نهادهای انقلاب اسلامی، بانک‌ها، شرکت‌های دولتی و شهرداری‌ها و هر نوع مرکز و محل جمعی دیگر.

ماده ۸ کنوانسیون جهانی کنترل دخانیات و دستورالعمل اجرایی آن، اعضا را ملزم می‌سازد تا اقدامات موثر برای حفاظت از مردم در مقابل دود دخانیات در (۱) محیط‌های مربوط به کار، (۲) مکان‌های سرپوشیده عمومی، (۳) وسایل نقلیه عمومی و (۴) در صورت امکان، در «سایر مکان‌ها و فضاهای عمومی دیگر» به عمل آورند. این ماده مسئولیتی همه‌جانبه برای حفاظت کلی از مردم در تمام مکان‌ها و فضاهای سرپوشیده، تمام محیط‌های کار سرپوشیده و تمام وسایل نقلیه عمومی در مقابل دود دست دوم دخانیات ایجاد می‌نماید.

تعریف اماکن عمومی از منظر کنوانسیون جهانی کنترل دخانیات

تمام مکان‌های قابل دسترس برای عموم افراد جامعه یا مکان‌هایی که برای استفاده جمعی می‌باشند، بدون در نظر گرفتن نوع مالکیت و یا حق دسترسی به آن‌ها.

اولین قدم جهت حفاظت از سلامت مردم در برابر استنشاق دود دست دوم، وضع قوانین ممنوعیت استعمال دخانیات در مکان‌های عمومی می‌باشد که در سال‌های نخست اعمال این قوانین، در مطالعه‌ای که از سوی سازمان بهداشت جهانی انجام شد، نیویورک، نیوزیلند، ایرلند، کالیفرنیا و اروگوئه موارد موفق در پذیرش این قوانین از سوی مردم بودند که از بین آن‌ها ایرلند بالاترین درصد پذیرش قوانین را به خود اختصاص داده است. این امر باعث شد در این کشور میزان مصرف سیگار به میزان قابل توجهی کاهش یابد.

شهرهای بدون دخانیات برنامه‌ای جهانی برای ارتقای سلامت

کشور جمهوری اسلامی ایران نیز در سال ۱۳۹۸ با همکاری سازمان جهانی بهداشت اقدام به اجرای این برنامه در دو شهر مقدس قم و مشهد نمود و شاخص‌هایی برای پایش و ارزشیابی این برنامه در وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی تدوین گردید.

در دسترسی به آن و مصرف در اماکن عمومی و همچنین آگاهی بخشی در مورد خطرات استعمال سیگار، میزان مصرف را به شدت کاهش دهد. نقطه قابل توجه در این مطالعه به نقش عامل مذهب در این موفقیت مرتبط است؛ به طوری که عربستان با تأکید بر ناشایست بودن استعمال دخانیات در این دو شهر مقدس تا حد زیادی توانست مصرف دخانیات را چه از سوی شهروندان و چه از سوی زائران کنترل کند.

یکی از ابتکارات سازمان جهانی بهداشت برای ایجاد محیط‌های عمومی عاری از دخانیات، طرح ایجاد شهرهای بدون دخانیات بود که عربستان در سال ۲۰۰۱ توانست جایزه سازمان جهانی بهداشت را برای عاری از دخانیات نمودن شهرهای مقدس مکه و مدینه به خود اختصاص دهد. مطالعه‌ای در همین زمینه انجام شد که نشان داد این کشور به خوبی توانسته است با اعمال قوانین بازدارنده در واردات سیگار و ایجاد محدودیت

جمهوری اسلامی ایران
وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

iec.behdasht.gov.ir
webda.behdasht.gov.ir